

3. Ващенко Григорій. Твори [Т. 6] : Спогади. Статті. К : Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка, 2006. 443 с.

4. Петренко Л.М. Проблема виховання молодого покоління у творчій спадщині Григорія Ващенка. *Дидаскал : часопис кафедри педагогіки ПНПУ ім. В.Г. Короленка*. Полтава, 2016. № 16. С. 66.

5. Петренко Л. М. Концепція української національної школи і система освіти у педагогічній спадщині Григорія Ващенка. *Григорій Ващенко як один з фундаторів української національної школи й освіти: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 140 річчю з дня народження педагога 18-19 травня 2018 року* / за ред. Любченко І. І. Умань : ВЦП «Візаві», 2018. 234 с.

Дарина ВОВК

ПЕРЕВАГИ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Інтегроване навчання – це сукупність послідовних та взаємопов'язаних дій учителя й учня. Вони спрямовані на формування цілісної картини світу школяра на основі об'єднання навчального матеріалу з різних освітніх галузей (навчальних предметів).

Ідея інтеграції в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти. Тому інтеграція як вимога об'єднання в ціле компонентів об'єктів навчання є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого уможливилось створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується міжпредметна компетентність [6].

Серед переваг інтегрованого навчання фахівці називають розвиток так званих soft-skills, удосконалення теоретичних знань, розширення перспектив і можливостей до працевлаштування, краще розуміння глобального контексту та викликів у конкретній галузі, а ще обізнаність щодо нетворкінгу та культури на робочому місці загалом [4].

Метою публікації є дослідження переваг та шляхів впровадження інтегрованого навчання в середній школі.

Дослідники проблем педагогічної інноватики О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та інші намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, В. Загвягинський вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, методи, підходи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти [5].

Серед іноземних дослідників феномену інтегрованого навчання Девід Вільямсон Шафер, Ральф Тайлер, Бенджамін Блум, Сьюзен Ковалік, зокрема цій темі присвячене дослідження «Логіка міждисциплінарних досліджень» Сандри Матісон і Меліси Фрімен.

Ральф Тайлер (Ralph Tyler), основна фігура американської освіти в ХХ столітті, описав інтеграцію предметних областей як «горизонтальні відносини навчальних програм», і він вважав такі зв'язки важливими для навчання. Його твердження ґрунтувалися на результатах дослідницької роботи над знаковою восьмирічною програмою навчання для учнів у 30 середніх школах у 1930-х роках. Тоді дослідники виявили, що учні добре навчалися в тих середніх школах, які наповнювали навчальний план не лише окремими предметами, а й курсами з вивчення загальних тем, які пов'язані з дисциплінами.

Бенджамін Блум, колега Тайлера, який продовжував розвивати свою знамениту «Таксономію навчальних цілей» (Taxonomy of Educational Objectives), закликав до втілення «інтегративних ниток» до навчального плану, щоб сприяти зв'язкам між предметними областями.

Такі теоретичні основи продовжували будувати й інші педагоги, зокрема Сьюзен Ковалік (Susan Kovalik). Вона об'єднала відомі на той час відомості про роботу мозку та свій досвід у викладанні та створила модель High Effective Teaching (раніше відома як модель Інтегрованої науки в навчанні (Integrated Science of Learning model) та проект навчального плану.

Комплексний огляд досліджень інтегрованого навчання пропонується в «Логіці міждисциплінарних досліджень» 1997 року Сандри Матісон і Меліси Фрімен. Авторки виявили, що інтегроване навчання обумовлює набуття важливих навичок для життя, таких як уміння працювати в команді та розв'язувати проблеми [2].

У своїх вичерпній праці вчені доповіли про «позитивні результати навчання»:

- підвищення розуміння, засвоєння та застосування загальних понять;
- розуміння глобальних взаємозв'язків у світі та багатьох точок зору і цінностей;
- підвищена здатність приймати рішення, критично і творчо мислити та синтезувати знання за межами дисциплін;
- розширена здатність виявляти, оцінювати та передавати важливу інформацію, необхідну для вирішення нових завдань;
- сприяння кращому ставленню учня до себе як громадянина [2].

Над питанням поняття інтеграції працювали й деякі українські вчені, зокрема Н. Антонов визначив його природне протиставлення поняттю «диференціація» та наголосив на високому рівні системності: «це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації».

На думку Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів».

На процесуальності та результативності інтеграції наголошує І. Козловська: «Інтеграція становить собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного». Спостерігалось зростання мотивації до навчання та навчальних досягнень, покращувалися стосунки учнів та вчителів, які ставали партнерськими, оскільки вчителі та учні мали спільну мету і разом відкривали світ, що швидко розширюється та змінюється [1].

Інтегроване навчання – це, певною мірою, виклик для педагогів, адже тоді вони самі мають мислити інтегровано, бути не лише вчителями, але й дослідниками, науковими керівниками, менеджерами чи навіть фасилітаторами, вчитися викладати предмет по-новому, шукати цікаві форми подання матеріалу, дослухатися до потреб учнів [4].

Крім того, інтегровані уроки посилюють мотивацію до навчання, формують в учнів дослідницький інтерес, цілісну картину світу, розвивають мовлення, вміння порівнювати, узагальнювати та робити висновки, а отже, сприяють формуванню всебічно розвиненої, гармонійної та інтелектуальної особистості.

«Інтеграція не тільки сприяє розвитку світогляду, критичного мислення учнів, але й налагоджує спілкування, співпрацю та взаємодію між вчителями. Предметні кафедри навчального закладу не повинні існувати окремо: філологи мають комунікувати з фізиками, створюючи уроки про давні міфи та особливості небесних світил. Учителі

іноземної мови чудово можуть працювати з учителями математики, вигадуючи урок-екскурсію сучасною біржею та порахувавши, скільки відсотків можна отримати від потенційних вкладів. А на уроках української літератури можна спростовувати фейки про Тараса Шевченка чи створювати акаунти відомих письменників у соціальних мережах, дотримуючись правил кібербезпеки», — вважає вчителька української мови та літератури Катерина Молодик [4].

Виділяють такі види інтегрованого навчання, як внутрішньопредметне, коли вчитель працює у межах одного шкільного предмета та поєднує різні теми, та міжпредметне, що пов'язує декілька окремих навчальних дисциплін:

- тематична інтеграція на основі змісту шкільних предметів;
- інтеграція навичок, орієнтовану на формування способів дій;
- інтеграція перспектив на ціннісно-смысловому рівні.

У сучасній середній школі найбільш поширеною є міжпредметна інтеграція, яка впроваджується такими шляхами:

- створення додаткових навчальних предметів, які поєднують декілька наук, наприклад, «Основи здоров'я», «Мистецтво», «Правознавство» тощо;
- розробка нових форм уроків, як інтегрований, бінарний урок тощо;
- організація тематичних днів та тижнів [6].

Важливу роль впровадження інтегрованого навчання є заохочення до виконання дослідницьких проектів. Вчителі об'єднують зусилля, створюючи завдання, під час вирішення яких учням доводиться синтезувати та застосовувати знання з математики, географії, соціальних наук, охорони здоров'я, економіки, англійської мови тощо. Вони роблять важливі зв'язки, які поєднують знання з навчальних предметів та власний досвід. Наприклад, сьогодні інтегроване навчання є абсолютно звичним для США. У дев'ятому класі учні аналізують різноманітні графіки, шукаючи тенденції в харчових звичках та моделях охорони здоров'я американців. На соціальних дисциплінах ті самі учні проводять польові дослідження, порівнюючи вибір свіжих продуктів у місцевих бакалійних магазинах. На англійській мові вони розробляють рекламні кампанії, спрямовані на мотивування покращити харчування серед малозабезпеченого населення, де діабет вражає багато сімей [2].

Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання перспективи інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в освітні процеси. Значною мірою цьому сприяв той факт, що активне поширення пандемії коронавірусу COVID-19 змусило широко запровадити дистанційні форми навчання.

Цілі забезпечення цифрової грамотності, засвоєння цифрових компетенцій містяться у Закон України «Про освіту» (2017), концепції нової української школи. Інформаційно-комунікаційні технології (далі ІКТ) є ефективним інструментом формування універсальних компетенцій, які дедалі більше стають затребуваними у сучасному світі, підвищують рівень конкурентоздатності.

З огляду на це пропонується:

- Кабінету Міністрів України: ухвалити Концепцію цифрової трансформації освіти та науки на період до 2026 року.
- Міністерству освіти та науки України:
  - розробити програми широкої інтеграції ІКТ в освітні процеси усіх рівнів – від початкової до післядипломної освіти;
  - створити і запровадити систему моніторингу та оцінки якості застосування ІКТ в освітньому процесі на різних рівнях та різних формах;
  - сприяти запровадженню у навчальний процес на всіх освітніх рівнях нових методик навчання: змішане навчання, перевернуті класи, ментальні карти, проєктне навчання тощо, для чого доповнити програми підготовки вчителів у педагогічних ЗВО, а також створити можливості для опанування цими методиками вже викладачів-практиків;

– удосконалити інформаційно-телекомунікаційні платформи для освітніх програм та організації/управління навчальним процесом [3].

Використання ІКТ відкриває нові можливості при проектуванні й реалізації освітнього процесу, потребує засвоєння та розвитку цифрових компетенцій.

Залежно від ступеня впровадження засобів ІКТ в освітній процес розрізняють кілька моделей змішаного навчання:

– face-to-face driver – робота з електронними ресурсами організовується протягом уроку, що можна розглядати як різновид наочних посібників;

– rotation – навчальний час розподілений між індивідуальним електронним навчанням і навчанням у класі з учителем;

– flex – більша частина навчальної програми засвоюється в умовах електронного навчання;

– online lab – навчальна програма засвоюється в умовах електронного навчання, що проводиться в кабінетах оснащених комп'ютерною технікою;

– self-blend – заочно-дистанційна модель, студенти самостійно обирають додаткові курси, при цьому постачальниками освітнього контенту можуть виступати різні освітні установи;

– online driver – більша частина навчальної програми засвоюється за допомогою електронних ресурсів інформаційно-освітнього середовища.

Проекту навчання передбачає повне занурення учня в освітній процес при виконанні проекту з використанням засобів ІКТ та інформаційних платформ. Ментальні карти – технологія візуалізації великого обсягу інформації у вигляді схем, малюнків, ключових слів. Для створення ментальних карт використовуються безкоштовні програми: XMind, Freemind, BubblUs, WiseMapping, MindMeister тощо. Комунікаційні платформи – цифрові інструменти (Miro, Kahoot, Mentimeter, Zoom, Google Meet тощо), спрямовані на організацію дистанційного інтерактивного навчання [3].

Інформаційно-комунікаційних технологій забезпечують і розширюють цілий ряд важливих напрямів і функцій освіти:

– розширені можливості збору, зберігання, передачі, перетворення, аналізу різноманітної за своєю природою інформації;

– підвищення доступності освіти, урізноманітнення форм отримання освіти;

– забезпечення безперервності освіти впродовж життя;

– розвиток особистісно орієнтованого навчання;

– вдосконалення організаційного забезпечення освітнього процесу;

– підвищення активності суб'єктів в організації освітнього процесу;

– створення єдиного інформаційно-освітнього середовища;

– незалежність освітнього процесу від місця і часу навчання;

– забезпечення можливості вибору індивідуальної траєкторії навчання;

– розвиток самостійної пошукової діяльності тощо.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що інтегроване навчання має чимало переваг, а в сучасному світі шляхи впровадження методів інтеграції у навчальний процес є надзвичайно ефективним інструментом для досягнення головної мети середньої освіти: формування критичного мислення, здатності до самостійних аргументованих суджень, уміння навчатись, відповідальності тощо.

Список використаних джерел

1. Большакова І., Пристінська М. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/integrované-navchannya-yak-osvitnij-pazl>

2. Дьоміна І. Інтегроване навчання як освітній пазл [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/integrované-navchannya-yak-osvitnij-pazl>

3. Карпенко М. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес як один з ключових напрямів сучасної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/navchalnyi-prots>
4. Кобинец Я. Інтегроване навчання: зміна сенсів освіти чи виклик для вчителів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/school/method/85062/>
5. Лозинська С. Інноваційні технології навчання в сучасній школі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/innovacijni-tehnologii-navcanna-v-sucasnij-skoli-398770.html>
6. Мурзін Н. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/integrované-navchannya-tematicnij-i-diyalnisnij-pidhodi-132030.html>

Альона КРАВЕЦЬ

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Загальновідомо, що педагоги користуються здобутками своїх попередників. Педагогіка як інші галузі знань не може розвиватися без минулого досвіду. Вагомий внесок у розвиток сучасної науки і освіти зробив В. Сухомлинський.

У своїх працях, монографіях та наукових статтях педагог розкриває проблеми виховання і всебічної розвиненості особистості, її естетичного світобачення, норми моралі, гуманізму, людяності та формування патріотичних поглядів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що означена проблема була предметом дослідження багатьох науковців. Дослідниками педагогічної спадщини видатного українського педагога В.Сухомлинського займалися М. Антонєць, І. Бєх, А. Богуш, Н. Калініченко, М. Мухіна, О. Савченко, О. Сараєва, О. Сухомлинська, Т. Саєнко.

Мета статті – проаналізувати вплив педагогічної спадщини В.Сухомлинського на сучасні умови навчання.

Одним з найголовніших завдань навчального процесу В. Сухомлинський вважав виховання. За його словами, історичний аспект відіграє велику роль, бо саме знання про минуле дають змогу всебічно виховувати та розвивати особистість. Виховання починає здійснюватися з періоду підготовчої групи до зрілості. Щоб виховувати педагог має знати дитину, а для цього потрібно її бачити, вивчати та не забувати про те, що кожна індивідуальність особлива, яка має свої розумові здібності, почуття, характер, волю та інтереси. Для правильного виховання потрібно створити умови та сприятливу обстановку. Варто дбати про кожен грань, рису, сторону та рису людини, але при цьому не випускати з поля зору провідні та основні компоненти. В. Сухомлинський переконливо доводить: «Відкрити в кожній людині її, лише її неповторну грань, – у цьому мистецтво виховання» [3, с. 204].

Далі з'ясуємо провідний і визначальний компонент – моральність. Педагог повинен не тільки навчати, але й формувати і виховувати розумову культуру, мудрість, життєві цінності для збагачення духовного світу людини. В. Сухомлинський акцентує увагу на гуманному ставленні до природи, до суспільства, до оточуючих людей і до себе.

У своїй книзі «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський писав, що однією з найцінніших якостей педагога є глибока любов до дітей, у якій поєднується ласка, вимогливість та мудра суворість [2, с. 15].

В. Сухомлинський ставив собі за мету домогтися, щоб навчання стало частиною духовного життя. В такий спосіб навчальний процес сприятиме розвитку дитини та збагачуватиме її розум. Він прагнув урізноманітнити інтелектуальне життя, вчити дітей не